

בבא בתרא קמח

שווערד

1. רמב"ם יד החזקה - הלכות זכיה ומתנה פרק י

(טו) שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום שלא הקנה להם דבר שיש בו ממש שהדירה והאכילה וכיוצא בהן הרי הן כדבור וכשינה שאין נקנין אבל אם אמר תנו בית זה לפלוני כדי שידור בו עד זמן פלוני או תנו דקל זה לפלוני כדי שיאכל פירותיו דבריו קיימין שהרי הקנה להם הגוף לפירות והגוף דבר שיש בו ממש וכן כל כיוצא בזה:

2. חדושי הרשב"א על מסכת בבא בתרא דף קמז/ב

שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני [פירות] דקל זה לא אמר כלום. יש מפרשים דאין טעם שניהם אחד, אלא ידור פלוני בבית זה מפני שהדירה הוא דבר שאין לו גוף, ואפי' בשכיב מרע לא תקנו שיהא קונה מה שאינו קונה במתנת בריא, ויאכל פלוני פירות דקל זה מפני שלא באו לעולם. וכן פי' רבינו האי גאון ז"ל וכן הרב ר' יהוסף הלוי ז"ל. אבל הראב"ד ז"ל פי' את שניהם מטעם אחד, ולפי שאינן בעולם שאינה נקראת דירה אלא על שם עמידתו שם, ואותה עמידה אינה עד שיעמוד שם, והיינו דנקט להו כחדא דאלמא חד גוונא אית להו. ומיהו לענין דינא לא נפקא מינה מידי, דבין דבר שאינו גוף בין דבר שאינו בעולם אינו בשכיב מרע אלא כמו שישנן בבריא, ועד שיאמר תנו לו בית לדירה ודקל לפירותיו לא קנה. ושמענין מינה דלא מתקנינן לישנא במתנות שכיב מרע, אלא דיינינן ליה כדדיינינן בבריא, דדברי שכיב מרע כדכתבין וכדמסורין אמרו, אבל להוסיף על דבריו לא אמרו, דאי לא אף אנו נתקן הלשון ונדון המחשבה ונאמר כיון שאמר ידור כבר גלה בדעתו שרצה לדור זה בביתו ונתקן ונאמר דבית לדירה קאמר. וזה נראה לי ברור.

3. יד רמה על בבא בתרא דף קמז/ב

כי תימא בין לפירושא קמא בין לפירושא בתרא מאי שנא ידור פלוני בבית זה דלא אמר כלום, דדבר שאין בו ממש הוא, ומאי שנא ההיא דגרסינן בפ' השולח גט (גיטין מ א) מי שאמר בשעת מיתתו פלנית שפחתי עשת לי קורת רוח יעשה לה קורת רוח, כופין את היורשין ועושין לה קורת רוח מצוה לקיים דברי המת. ואע"ג דקורת רוח ממלאכה לאו דבר שיש בו ממש הוא אמרינן מצוה לקיים דברי המת, הכא נמי לימא מצוה לקיים דברי המת. שאני התם, דלא לאקנויי ליה מידי מעלמא קאתי. אלא למפטרה ממילתא דמחייבה בגוה קאתי, וכל כי האי גוונא איתה נמי בבריא, אפילו בדבר שאין בו ממש. מידי דהוה אשבועה דאע"ג דלית בה ממש מהני קנין למפטר מינה:

4. ספר מחנה אפרים - הלכות זכיה ומתנה - סימן ל

היכא דצוה ליורשים שידור פלו' בבית זה אע"ג דש"מ שאמ' ידור פ' בבית זה לא אמר כלום משום דאין אדם מקנה דבר שאין בו ממש. היכא דמצוה ליורשיו אמרי' מלד"ה וכן כתב מהריב"ל בח"ג סי' מ"ג...

5. ספר אבן האזל (הל' מכירה כב:טו ד"ה ומה)-ATTACHED

6. רמב"ם יד החזקה - הלכות מכירה פרק ז

(ו) מכר לו בדברים בלבד ופסקו הדמים ורשם הלוקח רושם על המקח כדי שיהיה לו סימן ידוע שהוא שלו אע"פ שלא נתן מהדמים כלום כל החוזר בו אחר שרשם מקבל מי שפרע ואם מנהג המדינה הוא שיקנה הרושם קנין גמור נקנה המקח ואין אחד מהן יכול לחזור בו ויהיה זה חייב ליתן דמים:

7. מגיד משנה הלכות מכירה פרק ז הלכה ו

ואם מנהג המדינה הוא שיקנה וכו'. מפורש שם ובאתרא דנהיגי למיקני ממש קני ושמענין מינה כי המנהג מבטל ההלכה וכל כיוצא בזה שבכל דבר שבממון על פי המנהג קונין ומקנין הילכך בכל דבר שנהגו התגרים לקנותו קונין עכ"ל של הרשב"א ז"ל:

8. יד רמה על בבא בתרא דף קמח/א

את"ל לא שייר מקום פירי וממילא קני בעל הדקל כוליה כדפרישנא, אכתי תיבעי לך לעצמו מאי. כלומר היכא דהקנה דקל לאחד ושייר פירותיו לעצמו מאי, מי שייר מקום פירי או לא. ופשיט רבא משמיה דר"נ אם תמצוי לומר דקל לאחד ושייר פירותיו לפניו, כלומר לעצמו, שייר מקום פירי מאי טעמא כל לגבי נפשיה כי משייר בעין יפה משייר. ואפי' לרבי עקיבא דאמר (לעיל סד א) מוכר בעין יפה מוכר, ה"מ מסתמא, אבל מאי דשייר בפירושו ודאי כי שייריה למהוי שיור הוא דשייריה. ואי לא שייר מקום פירי לאו שיור הוא, וכיון דשייר על כרחיך מקום פירי נמי שייר...

9. רמב"ם יד החזקה - הלכות זכיה ומתנה פרק ח

(כא) שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים רואין אם כמחלק כתבם מת קנו כלן עמד חוזר בכולן ואם כנמלך אחר ששייר חזר וכתב וקנו מידו על כל אחד ואחד מת קנו כולן עמד אינו חוזר אלא באחרון שהרי נתן לו כל הנכסים הנשארים.

10. חדושי הרשב"א על מסכת בבא בתרא דף קמח/ב

שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחר ועמד אינו חוזר. פ"ל לא בשאמר כל נכסי, אלא בשנותן כל הנכסים הידועים לו כאן, דחיישינן שמא יש לו נכסים במקום אחר, והילכך הויה לה מתנה במקצת ואינו חוזר. וא"ת והיאך יוציאו מתחת ידו בלא ראייה, והלא הנכסים בחזקתו והמוציא מחבירו עליו הראיה, וכדתניא לקמן הוא מוציא מידן בלא ראייה והן אין מוציאין מידו אלא בראיה. תירץ הר"א אב"ד ז"ל דהכא כשפורט הנכסים ואמר שדה פלוני ופלוני ונתן לו כל הנכסים בפרט, וכיון שכן בודאי יש לחוש שמא יש לו נכסים אחרים שאינם ידועים לנו, דאי לא, הויה ליה למימר דרך כלל כל נכסי פלוני. ולפי פ"ל זה אי אפשר לדון זה אלא בנותן לאחד, הא בנותן לשנים או ליתר לא, דמה שפרט בנכסים היינו משום שהוצרך לחלק המתנות ביניהם. והראב"ד ז"ל פירשה באומר נכסי, דכיון דאמר נכסי ולא אמר כל נכסי משמע דיש לו נכסים אחרים במקום אחר, ונכסי דקאמר היינו הנכסים הידועים לו כאן:

11. יד רמה על בבא בתרא דף קמח/ב

ומקשינן עלה ואלא מתני' דקתני לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת היכי משכחת לה. ליחוש שמא יש לו נכסים במדינה אחרת. א"ר חמא באומר כל נכסי אלו. כלומר כגון דאמר כל נכסי אלו יהו לפלוני והתחיל מפרש והולך, שדה פלונית לפלוני ובית פלוני לפלוני, דמאחר שסופו לחזור ולהקנותן בפרט אמאי אצטריך למימר כל נכסי אלו. אלא הכי קאמר, אין לי נכסים אלא אלו. וכל שכן היכא דאמר כל נכסי סתמא. וכי אצטריך גמרא למעוטי, היכא דלא אמר כל נכסי אלא שהתחיל מחלק והולך בית פלוני לפלוני שדה פלונית לפלוני, שאע"פ שנתברר שלא שייר לעצמו מכל הנכסים הידועים לו כלום, חיישינן שמא יש לו נכסים במדינה אחרת:

12. הרא"ש על בבא בתרא פרק תשיעי - סימן כא

כא ... שמא יש לו נכסים במדינת הים והא דחיישינן מספיקא לאפוקי ממונא היינו טעמא משום דיש כאן מתנה גמורה בקנין אלא דמחמת אומדנא הוא דאמרינן אם עמד חוזר והאי אומדנא לא אמרינן אלא היכא דבריר לן בודאי דהוי מתנה בכל נכסיו אבל היכא דמספקא לן לא אמרינן אומדנא וכי תקשי לך דהכא מספיקא אמר דקני ולעיל פריך ודלמא עיוני קמעין ולא קני וי"ל משום דאיכא רגלים לדבר שאינו נמלך שהרי חלק כל נכסיו אלא ששתק בינתים לעיין כמה יתן לזה וכמה יתן לזה ...

13. שיטה מקובצת מסכת בבא בתרא דף קמח/ב

וזה לשון הרא"ש ז"ל בתוספותיו... מר בר רב אשי אמר במוחזק פירש ריב"ם ז"ל דהאי במוחזק איירי בעדות גמורה שאין לן קרקע כההיא דחזקת הבתים דאיכא עדים דידיעי בההוא גברא דלא הוה ליה קרקע מעולם ואף על גב דדבר תימה הוא דאיך יכולים לידע דאפילו לא זזו ממנו מעולם שמא זיכה לו שום אדם על ידי אחר מיהו איכא למימר דמילתא דלא שכיח לא חיישינן. מיהו נראה מדלא נקט הכא עדים כי התם נראה דדוקא התם בעינן עדות ברורה כדי שלא נחשבנו נוגע בעדות אבל הכא בחזקה בעלמא סגי. עד כאן לשון הרא"ש ז"ל:

14. יד רמה על בבא בתרא דף קמח/ב

צג. איבעיא להו הקדיש כל נכסיו מהו הפקיר כל נכסיו לעניים מהו. וגבי ש"מ קא מבעיא לן, היכא דאקדיש כל נכסיו, או הפקירן, או חלקן לעניים, ועמד, מהו. מי יכיל למהדר ביה, דאי הוה ידע דחיי לא הוה יהיב לכלהו נכסי, דלא שביק איניש נפשיה ויהיב לאחרים, אבל מקדיש דמצוה קא עביד אע"ג דמסיק אדעתיה דחיי גמר ומקדיש, ואע"ג דעמד אינו חוזר, או דילמא לא שנא. את"ל מקדיש כיון דמצוה קא עביד גמר ואקדיש, הפקיר מהו, מי אמרינן כיון דלאו מצוה קא עביד ודאי לאו אדעתא דהכי אפקיר אם עמד חוזר, או דילמא כיון דמסיק אדעתא דאיהו גופיה מצי קדים וזכי בהו לנפשיה גמר ואפקיר ואע"ג דעמד נמי אינו חוזר. ואת"ל אינו חוזר, חילק כל נכסיו לעניים מהו, כיון דמצוה קא עביד גמר וחלק, או דילמא כיון דקי"ל המבזבז אל יבזבז מחיים יותר מחומש לאו מצוה קא עביד, ואי הוה ידע דחיי לא הוה פליג להו לכלהו נכסיה. וכלהו עלו בתיקו, הילכך מספיקא מצי למהדר ביה, דנכסי בחזקתיה דנותן קיימי. דאי לא תימא הכי, מתנה גופה היכא דלא כתיב בה שכיב מרע הייתי, דקאמרי רבנן המוציא מחבירו עליו הראיה, אמאי מצי הדר ביה. אלא לאו שמע מינה דכל כהאי גוונא נכסי בחזקת נותן קיימי והמוציא מחבירו עליו הראיה. ומאי שנא מדרב נחמן דאמר חיישינן שמא יש לו נכסים במדינה אחרת, אלמא מספיקא מוקמינן להו לנכסי בחזקת מקבל מתנה. שאני התם דלא אתברר דכותב כל נכסיו הוא ולא מתזקינן ליה בהכי אלא בראיה:

15. הרא"ש על בבא בתרא פרק תשיעי - סימן כג

איבעיא להו המקדיש כל נכסיו מהו הפקיר כל נכסיו מהו חלק כל נכסיו לעניים מהו תיקון וכיון דסלקו בתיקון מספקא לן אי שייך הכא אומדנא או לא יראה שאין מבטלין ההקדש וההפקר והחילוק שחילק שאין מבטלין מעשיו אלא היכא דבריר לן אומדנא כדפירשתי לעיל:

16. חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף קמח עמוד ב

איבעיא להו הקדיש כל נכסיו הפקיר נכסיו חלק כל נכסיו לעניים מהו. פי' אם עמד יכול לחזור בו כמו בשאר מתנות או לא וסלקא בתיקון, ויש אומרים דהו"ל תיקון דאיסורא ולחומרא, ואחרים אומרים דהו"ל תיקון דממונא ולקולא דנכסים בחזקת נותן קיימי, ואע"ג דאמרינן בחולין (קל"ד א') ספק לקט לקט וספק שכחה שכחה, כבר פירשו בירושלמי (פאה פ"ד) דההיא במתנות עניים דוקא ומשום דכתיבי קראי.

ומיהו קשיא לי הא דאמרינן לקמן (קע"ד ב') שכ"מ שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש, ואם איתא דעמד חוזר למה לי מהאי טעמא תיפוק ליה דקיימא [לן] כל שאילו עמד חוזר חוזר במתנתו, תירץ רבינו הרמב"ן ז"ל דהתם הכי קאמר שכ"מ שהקדיש קודם לכן כל נכסיו כשהיה בריא ועכשיו כשהוא שכ"מ אומר מנה לפלוני בידי, וזה דוחק גדול, ואחרים תירצו דאע"ג דהכא לא איפשיטא, מהתם תפשוט דעמד אינו חוזר, וגם זה דוחק דתהוי בהאי מכילתא גופא ולא פשטינן מיניה בעיין, ועוד תמה על עצמך למה נסתפק בהקדש יותר ממתנות, אבל הנכון כמו שהיה מפרש מורי הר"ם דבהפקר והקדש וחלוק לעניים כיון דאפילו בבריא מהני באמירה אף בשכ"מ נמי מהני שהוא כמו קנה בקנין מעכשיו, ואפי' תאמר דאילו עמד לא קנה, אם לא עמד אינו חוזר במתנתו, שלא נאמר הכלל שהוא בכל מקום אלא בסתם מתנת שכ"מ שאינו מקנה מעכשיו, הגע עצמך שכ"מ או מצוה מחמת מיתה שזיכה וקנו מידו מעכשיו אם ימות, כלום אנו אומרים דכיון שאם עמד חוזר חוזר במתנתו, הא ודאי לא, הכא נמי לא שניא, [ו]ה"נ בגט מהיום שאם עמד חוזר ואם לא עמד מגורשת מעכשיו ואינו חוזר, ומשום דקים לן דאם לא עמד אינו חוזר מספקא לן דילמא הוא הדין שהקנה לגמרי שאפי' עמד לא יוכל לחזור, ואל תשיבני ממתנת שכ"מ בכולה שכתוב בה קנין דדיינינן ליה לאחר מיתה ולא דיינינן ליה כמעכשיו ובעינן דמיפה את כחו, דהתם כיון שרוב מתנות שכ"מ באמירה אנו סהדי דאפי' בקנין מסתמא כשנותן כל נכסיו אינו מקנה אלא כעין אמירה ולאחר מיתה, אבל הקדש שכחו גדול בבריא לקנות באמירה מיד לא הוריעו כחו כל כך בשכ"מ שלא יחול מעכשיו, וזה נראה דבר ברור לכל מודה על האמת.

17. שולחן ערוך יורה דעה הלכות צדקה סימן רנט סעיף ה

מי שיש בידו מעות והוא מסופק אם הם של צדקה, חייב ליתן אותם לצדקה. הגה: אבל מי שהקדיש דבר בלשון שמסופקים בו, ומת, שאין לידע כוונתו, נקראו היורשים מוחזקים וההקדש שבא להוציא מהם עליו הראיה, וכל זמן שאינו מביא ראיה הנכסים בחזקת היורשים. (רשב"א סי' תרנ"ו ופסקי מהרא"י סי' ע"ג ועיין בה"ה סי' ר"ן סעי' ג').

18. פתחי תשובה יורה דעה סימן רנט:

אבל מי שהקדיש - עש"ך ס"ק י"ד ועיין בתשובת בגדי כהונה חלק חו"מ סימן ז' ובתשובת בית אפרים חלק יו"ד סימן נ"ה מה שכתב בזה [ועיין בתשובת חתם סופר סי' ר"מ שהאריך בפרט הזה דספק צדקה אי הוי ספק איסורא או ספק ממונא ומסיק כיון דרמב"ן ורשב"א ורא"ש פ"ק דנדרים ומרדכי בשם מהר"מ. והגמ"ר בשם א"ז מסכימים דספק צדקה ספיקא דאיסורא הוא והכי נקטינן ממילא מחשבינן לעני מוחזק מדכתיב צדק משלך ותן לו ודלא כהר"ן ונ"י נגד כל הני רבוותא. אך כ"ז אי אין הבע"ד טוען ברי אבל אי הבע"ד טוען ברי כמו שכל מקום שעמד לא מבעי בסתם צדקה דממון שאין לו תובעין הוא אלא אפי' בהקדיש דבר מה לחבורה ידועה והגבאים עומדים ותובעים מ"מ אין אחר ברי שלו כלום. ודלא כהרא"ש פרק מי שמת אמנם אם מת ונפל ליד היורשים בזו פליגי המרדכי פ' מי שמת בשם מהר"ם ס"ל אכתי הוי ספק איסורא ולחומרא ובת' רשב"א סי' תרנ"ו ס"ל דלדידהו ליכא אלא ספק ממון וממילא ליכא נמי משום צדק משלך דמצי אמרי קים לן כאידך לישנא דחולין דקמה אקמה קרמית וס"ל להך לישנא כמ"ד בירושלמי דלא שייך צדק משלך אלא במתנות עניים ולא בשאר צדקות והקדשות וכן פסק רמ"א כהרשב"א עש"ב ועי' בספר תפל"מ מ"ש בזה וקרובים דבריו לדברי הגאון הנ"ל]:

ספר אבן האזל (הל' מכירה כב:טו ד"ה ומיה)